

A demokratikus ellenzék ügyvédje – Dornbach Alajos

JOGÁSZPORTRÉK IV.

Dornbach Alajos, vagy ahogy a magyar jogásztársadalomban általában nevezik, „Lojzi”, 1936. január 21-én született Ózdon. Apja családját egy gróf Grassalkovich telepítette a Heves megyei Kompolt községbe. Mária Terézia kilencvennégy szabad költözködési jogú Köln környéki jobbágycsalád telepítését engedélyezte 1753-ban Kompoltra és Aldebrőre. A Dornbachok zömmel gazdálkodók, illetve falusi iparosok, egyben hitbuzgó katolikusok voltak. Dornbach Alajos kisbirtokos nagyapja mellékfoglalkozásban harangozó és sekrestyés volt, anyai nagyapja pedig vízimolnár Bélapátfalván és Szilvásváradon: ezen az ágon még a dédszülők is azok voltak, hétszilvafás magyar kisnemesek. Rákosi-korszak ide, Rákosi-korszak oda, Dornbach Alajos és bátyja egyházi iskolába jár, nyolc éven át internátuslakó ciszterci, illetve piarista diák. Jogi tanulmányait 1954-ben kezdi meg Budapesten, az ELTE Jogi Karán.

Egész életére alapvető kihatással lesz 1956, amikor az addig visszahúzódo, csendes gyerek tudatos forradalmárrá válik. A retorzió őt is eléri, vizsgálati fogságba kerül, sokáig nem lehet ügyvéd. Kezdetől fogva szoros kapcsolatot tart az 56-osok ügynevezett értelmiségi körével – Donáth Ferencsel, Andorka Rudolfal, **Eörsi Istvánnal**, Gáli Józseffel, Szabó Miklóssal, Pomogáts Bélával, Lukács Sándorral és másokkal. Ezen a baráti körön keresztül válik fokozatosan az emberi jogok és állampolgári jogok ügyvédévé; a demokratikus ellenzék tagjainak legkülönbözőbb munkaügyi, lakásügyi és más civil jogi ügyeit intézi, de ha úgy adódik, politikai természetű ügyekben is képviseli őket. Dornbach ügyvédi bejegyzését követően azonnal sorozatban vállal képviseletet olyan ügyekben, amelyekben – bár a hatalom és a kompromisszumra kész közvélemény hallgatólagos megállapodása szerint az ilyesmit nem ildomos firtatni – az alkotmányos jogok sérelme a tét.

8 Dornbach jogi karrierjét 1983–84-ben a Soros Györggyel való megismerkedés „dobja meg”: miután Soros György elvi hozzájárulást kap az állami és pártvezetőktől, hogy Magyarországon jótékony célú alapítványt hozzon létre, 1983 őszén Dornbach Alajos kezd tárgyalásokat a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkárságának és a Magyar Tudományos Akadémiának a vezetőivel. A tárgyalások eredményeként együttműködési megállapodás jön létre a New York-i székhelyű Soros Alapítvány és a Magyar Tudományos Akadémia között. Az együttműködés keretében rendkívül sok tudós, író, művész jut alkotói ösztöndíjhoz, külföldi kutatási, nyelvtanulási és publikálási lehetőséghez, ahhoz, hogy beilleszkedjék a nemzetközi tudományos-művészeti életbe. 1988 tavaszán beáll a rendszerváltozás iránti harc élvonalába: alapító tagja lesz az SZDSZ elődjének, a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, a Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének, jogi szekcióvezetőjévé választják a Történelmi Igazságtételi Bizottságnak. Sok híres peres ügyben szerepel, így például a Nagy Imre-per felülvizsgálatában vagy a Fidesz törvényességének elismertetéséért indult perben, és védője a Dunagate-ügyben elhíresült Végvári őrnagynak.

A rendszerváltozás idején megnyílik előtte a politikai pálya, országgyűlési képviselő, 1990. augusztus 3-tól az első szabadon választott parlament alelnöke. Ragaszkodik azonban ügyvédi pályájához, és 1994 után „csak” fapados képviselő.

– *Ízig-vérig pesti társasági ember vagy. Nehéz elhinni, hogy paraszti családból származol.*

Az első beszélgetés (Szilberek Jenővel) a júniusi, a második (Horváth Jenővel) a júliusi, a harmadik (Györgyi Kálmánnal) a szeptemberi számunkban jelent meg.

– Felmenőim német parasztok voltak, klasszikus kisgazdák, nagyon kicsi földön gazdálkodók, mellékesen falusi ipart is űzők. Nagyszüleim azonban mind az öt gyereküket taníttatták: három közülük kántortanító, egy tanítónő lett, egyik nagybátyám kereskedelmet végzett, és

banktisztviselőnek állt. Édesapám a tanítóképző után zenei tanárképzőt is végzett, az iskolák államosításáig kántortanító, majd utána általános iskolai tanár volt. Anyai ágon nagyapám és mindkét dédapám Borsod megyei vízimolnárok voltak. Nagyanyám hat gyermekkel fiatalon özvegy lett, vezette a malmot, és mind a hat gyereket középiskolában taníttatta. Édesanyám a rangos angolkisasszonyok zárdájában gimnazistaként szinkritűn bizonyítványt kapott. Nagy- szüleim mindkét ágon erejüket meghaladó áldozatokat vállaltak gyermekeik taníttatásáért. Az én szüleim úgyszintén nehéz anyagi körülmények között tanítottak minket, hisz édesanyám súlyos szívbeteg volt, édesapám pedig tébécés, és gyakran huzamos ideig munkaképtelenné vált. Ennek ellenére – különösen édesanyánk elszántságának köszönhetően – a legjobb iskolákba írtattak be minket. A szó szoros értelmében a szájuktól vonták meg a falatot, hogy tanulási költségeinket fedezni tudják. Végül is bátyám sikeres gépészmérnök lett, munkája révén bejárta a fél világot, húgom német-spanyol szakos egyetemi docens, műfordító, jómagam viszonylag sikeres ügyvéd lettem.

– *A Magyarországra betelepített gazdálkodók zöme sváb volt, de Te nem vagy az, egyébként én mindig angol-amerikai orientációjú embernek gondoltalak.*

– Az egyik képviselő-választáson kaptam egy gyalázkodó levelet, amely „rohadt judeo-bolsevista svábnak” nevezett, amiből legfeljebb a „rohad” jelző lehetne igaz. Felmenőim Rajna-vidékiek voltak, akik éppoly szorgalmasak, mint a sváb parasztok, de azért nyitottabbak, a szellemi élet iránt jobban érdeklődők. Édesapám családja német származása ellenére nem tanult meg németül, ugyanakkor édesanyám színmagyar családban nőtt fel, de a gimnáziumban jól elsajátította a német nyelvet. Sem bátyám, sem én nem beszélünk németül, húgunk nyelvtanulására szüleink már több gondot fordíthattak, kisdíakként megtanult németül, később spanyolul, végül spanyol-német szakos bölcész lett. Ami a család-

tagjaim angol orientációját illeti, az véletlen. Bár én tudnék olyan jól angolul, mint a feleségem vagy a gyerekeim. Valahogy nincsenek meg a nyelvtanulási képességeim.

– *No de akkor Neked „népiesnek” és nem urbánusnak kellene lenned, a pártod, az SZDSZ viszont klasszikus urbánus párt.*

– Nagyapám unokatestvére, Mayer János gazdálkodóból lett kiskapó politikus a két világháború között. Bethlen István bizalmasaként az egységes párt alapítója, majd 1924-től több cikluson át miniszter, illetve államtitkár volt. Az alapkérdésre visszatérve: tudom, hogy a népi-urbánus ellentét az utóbbi száz év magyar közéletén végigvonul. Én ezt a magam részéről soha nem értettem. Iskolai tanulmányaimat internátuslakóként tízéves koromtól kezdve városokban töltöttem, majd probléma nélkül beilleszkedtem a budapesti értelmiségi életbe. Ugyanakkor mai napig szívesen járok falura, szeretem a természetet. Kora ifjúságom óta szenvedélyesen túrázok és síelek.

– *Úgy hallottam, hogy az úri sportnak minősülő vitorlázásnak is hódoltál.*

– 1956-ban lett barátaim közül Andorka Rudolf és Gyurkó László szenvedélyes vitorlázók voltak. A forradalom leverése után Andorka Rudolf lakása rendszeres találkozóhelye volt annak a fiatal értelmiségi csoportnak, amelynek a tagjai a forradalomban aktívan részt vettek. Olyan baráti kapcsolatokról volt szó, amely kapcsolatoknak a kötőcementje az 1956-os közös élmény volt, és elcsábítottak minket is vitorlázni. Számos éven át nyaranta néhány vitorlással nagy balatoni vitorlástúrákat szerveztünk.

– *Hogyan lettél jogász?*

– Amikor 1954-ben érettségiztem a „piaroknál”, bölcész akartam lenni. De abban az évben túl sokan jelentkeztek bölcésznek, ezért átirányítottak a budapesti jogi karra.

– *Egy egyházi iskolában végzettet a marxista ideológiával összekötött állam- és jogtudományokhoz?*

– Voltak évek, amikor a kultúrpolitika egyenesen kizárta, hogy egyházi iskolában érettségizettek bekerüljenek a jogi karokra. De 1954 tavaszán még a Nagy Imre-féle kormányprogram jegyében a nyitást hirdették meg, viszonylagos liberalizmus volt, több évfolyamtársam jött felekezeti iskolából. 1955 után ismét a korlátozás volt a jellemző.

– *Hogyan illeszkedett be egy erősen katolikus egyházi nevelésben részesült fiatalember az akkor nyilván bigottan szocialista egyetemi DISZ-világba?*

– Nehezen. Édesanyám mindig arra intett engem és bátyámat, hogy hallgassunk, ne politizáljunk, okuljunk édesapánk sorsából, akinek sok kellemetlensége volt szókimondásáért. (Izgatás miatt két ízben büntetésből áthelyezték más községbe.) Tehát igyekeztem visszahúzódní, annál is inkább, mert a cserkészlet 1948-as megszüntetése után semmiféle ifjúsági szervezetnek nem voltam tagja. 1955-ben már a jogi kar is nagymértékben fellazult, megkezdődtek a politikai viták, különböző politikai rendezvények. A Petőfi körü esték nagy hatással voltak rám.

– *És azután eljött 1956. október 23-a.*

– Október elején a jogi kar DISZ-szervezetében választások voltak. A hallgatók leszavazták a párt hivatalos jelöltjét, és engem, aki nem is voltam DISZ-tag, választottak meg távollétemben, titkos szavazással, megkérdezésem nélkül évfolyam DISZ-titkárnak. Október 23-a után bekerültem a Forradalmi Bizottságba. Megjegyzem, hogy bátyám a miskolci egyetemen még jelentősebb szerepet játszott a forradalomban: a diákszemlék alelnöke volt.

– *Állítólag nemzetőr is voltál, pedig a társaságban pacifista nézeteidről vagy híres.*

– Más idők voltak, fiatalabb is voltam, szangvinikus vérmérsékletem elragadt. Valóban beálltam az első nemzetőr alakulatba, amely még Kopácsi Sándor budapesti rendőrfőkapitánytól rendőrigazolványt kapott. Ahhoz a tervezett akcióhoz toboroztak minket, hogy Nagy Imrét ki kell szabadítani az Akadémia utcai

pártszékházból, ahol az akkori közlések szerint az ÁVH-sok gyűrűjében korlátozottak voltak a lehetőségei.

– *Gondolom, ezért nem dicsérték meg 1956 után.*

– Valóban nem, de egy epizód lényegesen befolyásolta a sorsomat. Nemzetőrként szolgálatban voltam az egyetemen, amikor bejöttek az utcáról azzal, hogy a Vén Diák presszó előtt a jogi karral szemben egy ávóst fogtak el, és meg akarják lincselni. Egy fegyveres társammal – a jelenlegi legfőbb ügyész nagybátyjával, aki csoporttársam és a nemzetőrség parancsnoka volt – kimentünk, bevittük az ávós főtörzsőrmestert az egyetemre, majd később hazakísértük a lakására. 1959-ben, amikor a Gyorskocsi utcában fogva tartottak, mentő vallomást tett az ügyemben. Talán ez is közrejátszott abban, hogy két hónap vizsgálati fogság után 1960 januárjában vádemelés nélkül elengedtek. A bátyám sajnos sokkal rosszabbul járt: az államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének a vádjával első fokon három évre ítélték, majd a másodfokú ítélet alapján 19 hónapos letartóztatás után szabadult.

– *Egyetemi tanulmányaidat hogyan tudtad befejezni?*

– Először disszidálni akartam, akár csak Brunner György, aki később Kölnben lett professzor. A forradalmi bizottsági tagság, illetve a nemzetőrség miatt nem hittem volna, hogy komolyabb bántódásom eshet. 1958 tavaszán fegyelmi eljárást indítottak ellenünk, három társunkat kizárták az egyetemről. Én úgynevezett utolsó figyelmeztetéssel megúsztam, így 1958-ban – akkor még csak négyéves volt a jogi képzés – diplomát kaptam. A kizártak között volt Rubovszky András barátom, aki szintén forradalmi bizottsági tag és nemzetőr volt, és november 4-e előtt együtt kaptuk azt a feladatot, hogy az Értelmiségi Forradalmi Bizottság programját ismertessük a pécsi egyetemek új vezető testületeivel. Rubovszky András később levelezőn szerzett jogi diplomát, aztán híres ember lett, a Gellért Szálló igazgatója, majd az MDF pártigazgatója, aki aktív szerepet töltött

be a rendszerváltozásban. Részben Beér János államjogi professzornak is köszönhetem, hogy nem zártak ki az egyetemről.

– Beér Jánosnak? A második Rákosi-per védőjének, a meggyőződéses kommunistának? Aki 1950 körül a Belügyminisztériumban a kitelepítéseket szervezte?

– Ugye, milyen érdekes? Beér professzor a fegyelmi eljárás során magához hívott, és tanácsokat adott, hogyan védekezzem, és ezt másokkal is megtette. A tanszéken akkor ott dolgozott docensként Csizmadia Andor, aki piarista diák múltamat méltányolva külön is foglalkozott velem. Csizmadia Andornak erős egyházi kötődései voltak, később Pécsen lett híres jogtörténeti professzor.

– *Úgy látszik, az ötvenes-hatvanas években a jogi kar tele volt olyan professzorokkal, akik korábban az állami hivatalokban elkövetett „bűneiket” tanárként azzal próbálták kompenzálni, hogy nagyon rendszeren bántak a hallgatókkal. Így járt az én évfolyamom Barna Péterrel, akit 1961-ben az ÁVH-nál elkövetett törvénytelen ségek büntetéseként neveztek ki – furcsa cinizmussal – éppen büntetőeljárás professzornak. Barna Péter például intézményesen segített puskázni. Beér Hansi pedig híresen liberális vizsgáztató volt, persze a korabeli államjogon nem is volt nagyon mit kikérdezni.*

– A fegyelmi eljárások során volt olyan évfolyamtársunk, akit azért zártak ki az egyetemről, mert tiltakozott az ellen, hogy kommunista tanársegédek beválasszanak a hallgatók a Forradalmi Bizottságba, másik kollégánkat azért zárták ki, mert – hangsúlyozva, hogy ő a többpártrendszer híve – amellet érvelt, hogy azok a kommunista oktatók, akik a hallgatók többségének bizalmát élvezik, tagjai lehessenek a Forradalmi Bizottságnak. Az elmarasztalás indoka az volt, hogy ez a barátunk a többpártrendszer mellett izgatott... Évekkel később végezhettem el levelező tagozaton az egyetemet, és további évek múlva válhatott ügyvéddé. Én a fegyelmi eljárást utolsó figyelmeztetéssel megúszva 1958 őszén Gyöngyösön lettem ügyvédjelölt.

– És aztán jött az 1959. novemberi letartóztatás.

– Az egész vizsgálati fogságom alatt a forradalomban való részvételemmel foglalkoztak. Percre elszámoltattak, hogy mikor, hol, mit csináltam. Semmi információjuk nem volt arról, hogy 1956. november 13-a után – amikor Pécsről visszajöttem – mit csináltam. Márpedig a rázós dolgokat akkor követtük el: Andorka Rudolfal csatlakoztunk egy röpcédulázó társasághoz, amelyik szervezte a november 4-i nőtüntetést is. A nevünket azonban konspirációs okból egyetlen ember ismerte. Minthogy kihallgatóim nem bologultak velem, két hónap után elengedtek a sokszor alkalmazott figyelmeztetésben részesítéssel.

– 1990 után volt módod megnézni ezeket az iratokat?

– Igen. Az iratokból tudtam meg, hogy két hónap fogva tartás után is kérték a legfőbb ügyész hozzájárulását az előzetes letartóztatásom meghosszabbításához, de meglepetésemre a hosszabbításához a hozzájárulást nem kapták meg. (Hasonlóan jártak el a velem egyidejűleg letartóztatott barátommal is.)

– Vizsgálati fogságod ellenére tovább lehettél Gyöngyösön ügyvédjelölt?

– A Heves Megyei Ügyvédi Kamara elnöke, Gál György igen nagyvonalú és jóindulatú volt velem, mellesleg pici gyerek korom óta jól ismert. Közölte velem, hogy a letartóztatásom után megindított fegyelmi eljárást felfüggeszti, és megvárja, kap-e bármiféle utasítást. Nem kapott. Így egy év múlva megszüntette a fegyelmi eljárást. Hiába tettem le azonban az ügyvédi jogtanácsosi vizsgát, négy éven át nem kaptam feddhetetlenségi bizonyítványt, nem tudtak felvenni az Ügyvédi Kamarába. Ekkor más kollégák neve alatt lényegében önállóan dolgoztam ügyvédként. Eredménytelenül próbált többször segíteni Beér János professzor vagy a megyei főügyész, sőt horribile dictu a megyei pártbizottság első titkára is (ez utóbbi bizalmi munkatársának egy bonyolult örökösödési perét én vittem). 1964 őszén panaszt tettem az MSZMP Központi Bizottság adminisztratív osz-

tályánál, s ez végül is eredményre vezetett.

– *Ügyvédként milyen praxist folytatál Gyöngyösön?*

– Általános kisvárosi ügyvédi gyakorlatot folytattam. Már akkor főleg polgári jogi, gazdasági ügyeket vállaltam, bűntetőügyet keveset, azt is inkább gazdasági vagy közlekedési bűncselekmények ügyében. Baráti köröm és családom Budapesthez kötött, a hétvégéket rendszeresen itt töltöttem. Viszonylag későn, 1972-ben, 36 éves koromban nősültem meg. Feleségemet a munkája a fővároshoz köthette. Nagy nehezen sikerült bejutnom két évi huzavona után egy budapesti ügyvédi munkaközösségbe.

– *Hogyan lettél a demokratikus ellenzék ügyvédje?*

– Ez hosszú történet. 1956-os barátaimmal folyamatosan tartottam a baráti kapcsolatokat. Ide tartozott elsősorban Andorka Rudolf, akivel együtt voltunk a jogi kari Forradalmi Bizottságban, börtönből szabadulása után Donáth Ferenc, illetve **Eörsi István** és Gáli József, Pomogáts Béla, de ehhez a baráti körhöz tartozott Szabó Miklós és Gyurkó László is. Gyakran túráztunk, télen síeltünk, összejártunk. Először baráti szívésségből foglalkoztam kisebb ügyekkel. Bemutattak, ajánlottak ismerőseiknek, barátaiknak. Egy-két év alatt nagy ellenzéki klientúrára lett, amit klientúrának nevezni megtevéstől, hiszen honorárium nélkül intéztem az ügyeiket.

– *No, azért valamiből élni is kellett.*

– Kiterjedt polgári jogi praxisom volt. Vagyonjogi perek mellett nagy gyakorlatra tettem szert ingatlanügyekben, már Gyöngyösön foglalkoztam társasházépítés szervezésével. A hetvenes évek elején a mezőgazdasági termelősövetkezetek és ipari szövetkezetek vezetői ellen, a gazdasági reform politikai ellenfelei által kreált perek sorában vállaltam védelmet.

– *Hallottam Téged nem nagyon szerető ügyvédektől olyan pletykát, hogy Te voltál a hetvenes évek lakáspanamázó ügyvédjeinek egyik legjobbjá, „lakáscsebe-bajnok”.*

– A „lakáspanama” kifejezés sértő, ezt visszautasítom. Minden esetben gondosan a hatályos jogszabályok keretei között oldottam meg a hozzám forduló ügyfelek lakásügyét. Kínosan vigyáztam, hogy az ügy a törvényesség elmosódó határai között maradjon. Volt egy-két olyan eljárási mód, amelyet a legfelsőbb bírósági ítéletek törvényesnek minősítettek, szigorúan csak azokat volt szabad alkalmazni. Mindig voltak ügyvédek, akiket kockázatos megoldásra csábított a pénz, azok bizony gyakran ráfizettek. Én soha nem kötöttem ki ilyen ügyben „sikerhonoráriumot”, „közvetítői díjat”, hanem csupán a szerződéses ügyek hivatalos tarifája szerinti díjat fogadtam el.

– *Térjünk vissza talán a baráti körödre. Ebben a későbbi MDF és SZDSZ vezető emberei egyaránt megtalálhatók a Kádár-rendszer prominens értelmiségijével együtt. Vagy jelentős temperamentumkülönbséget is érzékelek, a kissé izgatott **Eörsi** és Gáli, valamint a nyugodt Andorka és Pomogáts között.*

– Ezt a baráti kört lényegében 1956 emléke és a rendszerrel való szembenállás tartotta össze. Pomogáts és Andorka soha semmilyen tekintetben nem volt a Kádár-rendszer reprezentánsa. Ez legfeljebb bizonyos tekintetben Gyurkó Lászlóra mondható el, ő látványosan meg is szakította a kapcsolatot baráti körünkkel – éppen egy általam szervezett mátrai túra alkalmával –, mivel a társaság keményen bírálta akkoriban megjelenő első olyan publikációit, amelyek rendszerbarát írásook voltak.

– *És a népi-urbánus ellentét?*

– Ez az ellentét csak a rendszerváltás kapcsán került felszínre. A rendszerváltás napirendre kerülése előtt értelmiségi körökben viszonylag széles egyetértés uralkodott abban, hogy mivel nem értünk egyet, mit nem akarunk. Az adott helyzetben ez elég kézenfekvő volt. A különbözőségek csak akkor kerültek napirendre, amikor arról folyt már az eszmecsere, hogy mit akarunk, hogyan akarjuk a jövőt alakítani. A hetvenes-nyolcvanas években **Eörsi István** egyik barátját Csurka Istvánnak hívták. En is **Eörsi Ist-**

ván lakásán egy nagyszabású házibulin ismerkedtem meg Csurka Istvánnal. Baráti körünkben egyébként a legnagyobb tekintélye Donáth Ferencnek volt, aki tudatosan törekedett rá, hogy ez a népi-urbánus ellentét ne éledjen fel. Jórészt neki köszönhetően 1985-ben a monori találkozón egy sátorban ültek még a demokratikus ellenzék tagjai és a későbbi MDF-esek. Eleve tévesnek tartom a rendszerváltó értelmiséget népies-urbánus kategóriák szerint szétválasztani. Ahogyan téves az is, ahogy egyesek a demokratikus ellenzékét a reformkommunistákkal azonosítják. Monoron még megvolt az egység; ez 1987-ben, az MDF alakulását eredményező lakitelki találkozó kapcsán bomlott szét. Sokan feltételezik, hogyha Donáth Ferenc még élt volna, talán a lakitelki találkozó idején is meg lehetett volna őrizni a rendszerváltó értelmiség egységét, és az SZDSZ az MDF-fel egységes párttá alakulva indulhatott volna az MSZP-vel szemben az 1990-es választásokon. Én ebben kevéssé hiszek, noha Donáth Ferenc hatását, tekintélyét nem lehet utólag sem kétségbe vonni.

– *Donáth Ferenc viszont meggyőződéses baloldali volt.*

– Miért baj ez? Én ideológiailag igen távol állok a kommunista eszméktől, de az 1956-os forradalomban, illetve az azt követő megtorlášhullámban megtanultam tisztelni a demokratikusan gondolkodó olyan kommunistákat, akik nem a hatalmuk megőrzése érdekében elképzelt reformokban, hanem gyökeres változásokban gondolkodtak. A legfontosabb célok tekintetében a mindig jobboldali beállítottságú Andorka Rudolf és a nagyon baloldaltól indult és a baloldali irányultságát soha fel nem adó Donáth Ferenc egyet tudtak érteni, és mindvégig személyes jó barátságban voltak. Az is természetes, hogy néhány marxista filozófus idővel eljutott a szabadelvűséghez. Mindig is butaságnak tartottam „kommunistázni”. Nem az esetleges kommunista múlt a vízválasztó a jelenlegi magyar társadalomban.

– *A baráti segítségből – bár ez a szóhasználat voltaképp ellentmondás – mi-*

kor intézményesültél mint a demokratikus ellenzék első számú informális ügyvédje?

– Azt hiszem 1977–78-ban, a Pável Kohout, a csehszlovák Charta 77 szóvivője elleni eljárás kapcsán. A híres cseh író elleni büntetőperben meghozott ítélet nemzetközi tiltakozáshullámmal váltott ki, amelyben számos magyar értelmiségi is részt vett. Ha jól emlékszem, először harmincnyegen, de később több mint kétszázötvenen írták alá a prágai perben hozott ítélet elleni tiltakozó nyilatkozatot. Az aláírók ellen a legkülönbözőbb módon léptek fel: a közismert és köztiszteletben álló személyeket csak figyelmeztetésben részesítették, a kevésbé ismert aláírók közül számosat elbocsátottak az állásából. Néhány munkajogi pert vittem az érdekükben, váltakozó sikerrel.

– *Milyen híres ügyeidre emlékszel még a hetvenes évekből?*

– Az első politikai háttérű per, amelyben szerepet vállaltam, nyomban ügyvédi bejegyzésem után indult a Gyöngyösi Járásbíróságnál Kunszabó Ferenc íróval szemben. Nevezettet a forradalom leverése után bebörtönözték, kiszabadulása után szociológus kutatóként egy nagyüzemben helyezkedett el. A vezetők viszályeivel kapcsolatos tapasztalatait szociográfiai riportokban közzétette a *Válóság* és az *Új Írás* című folyóiratokban. Sajtó útján elkövetett rágalmozás miatt indult ellene eljárás. A nyilvános tárgyalás eseményszámba ment, a vádlott mellett tett tanúvallomást a két főszerkesztő, Hegedűs András volt miniszterelnök és Baranyi Ferenc költő. Vallomásuknak nem kis szerepük volt abban, hogy felmentő ítélet született. De jól emlékszem Iványi Gábor metodista lelkész, illetve a nemrég elhunyt Szabó Miklós történész rendőrséggel való összeütközéseire is. A kezdetektől a tanácsadója voltam a SZETA (Szegényeket Támogató Alap) szervezőinek. Azt hiszem, fontos szerepem volt abban, hogy a SZETA-nak a nélkülözők javára megrendezett híres képzőművészeti aukciója a hatóságok akadékoskodása ellenére úgy zajlott le, hogy jogszerűségét nem lehetett kétségbe von-

ni. A szocialista rendszer nem tudta elfogadni sem a szegénység kategóriáját, sem azt, hogy a rászorulókról civil szervezetek is gondoskodhatnak. Ezt a paternalista gondoskodó szocialista állam elleni burkolt kritikának, áttételesen állam elleni izgatásnak tekintették.

– *Té már a hetvenes évek végén tudtad, hogy össze fog dőlni a szocialista rendszer?*

– Természetesen én is, mint sokan mások, meg voltunk győződve arról, hogy a rendszer meg fog bukni. Gyakran latolgattuk azonban, hogy a bukás bekövetkezik-e még a mi életünkben, és vajon miként fog lezajlani. Magam részéről kezdettől fogva úgy gondoltam, hogy ügyvédi munkámat minden harsányság nélkül úgy kell végezni, hogy az erőszakos hatalommal szemben az egyes emberek érdekei védelmében álljak ki, mert minden olyan aktus, amelyben az egyes emberek a jogaik érvényesítéséért fellépnek, lazítja a rendszert. Természetesen az ügyfél által adott megbízás kereteit ilyen célból soha nem léptem túl, megbízóm bőrét soha nem vihettem vásárra, de minden esetben igyekeztem meggyőzni a hozzám fordulókat, hogy érvényesítsék a jogszabályokban sokszor demagóg módon deklarált jogaikat. Mindezt igyekeztem a lehető legártatlanabb képpel valamiféle természetességgel végezni. Örömemre szolgált, hogy a szerveződő demokratikus ellenzék mértékadó vezetői programként hirdette meg, hogy az állampolgárok éljenek a jogszabályokban biztosított jogaikkal.

– *Alkotmányos jogokkal a szocialista rendszer ellen?*

– A demokratikus ellenzék éppen attól volt demokratikus, hogy tudatosan kiindulási alapnak tekintette, hogy a szocialista alkotmányban biztosított, de csak papíron létező emberi és állampolgári jogokkal igenis élni kell, és ezt propagálni kell. A hatvanas évekből emlékszem egy esetre: a rendőrség egy roma férfit mezei lopás szabálysértésében vétkesnek mondott ki, elkobozta lovát, szekereit, és a fellebbezést figyelmen kívül hagyva az elkobozást végrehajtották, a lovakat vágó-

hídra küldték, a szekeret értékesítették. Fellebbezésem eredményeként egyértelműen bebizonyosodott, hogy az illető a szabálysértést nem követte el. Bámultam a bátorságát, amikor megbízást írt alá részemre, hogy kártérítésért pereljem be a rendőrséget. Megtettem, sikerrel... Különösen fontosak és reményt keltőek voltak az ilyen eljárások azt követően, hogy a Szovjetunió és Magyarország aláírta a helsinki nyilatkozatot. A rendszer szeretett volna minél szalonképesebbnek látszani, ez fokozta az állampolgári fellépések esélyeit. Az egyes állampolgárok fellépésének hatalmat erodáló hatása vitathatatlan volt. Ugyanígy fontos volt a jogszolgáltatás eszközeivel segíteni az 1968-as gazdasági reformmal kapcsolatos ügyek szereplőit. Emlékezetes, hogy a hetvenes évek elején a reform megtorpant, sok gazdasági középvezető ellen büntetőeljárás indult. Több ilyen ügyben kaptam megbízást.

– *Mások is így, hadd éljek mai kifejezéssel, jogállami módon gondolkodtak az ellenzékben? Hiszen furcsa paradoxon egy diktatórikus rendszerben – még ha soft is a diktatúra – a szocialista jog eszközeivel fellépni a szocialista rend ellen.*

– Kétségtelen, hogy némely esetben barátaim radikálisabb megoldásokra hajlottak. Például Solt Ottlíát elég nehéz volt meggyőznöm arról, hogy a SZETA jótékonyági aukcióját engedéllyel a Hazafias Népfront helyiségeiben tartsuk meg, és ne magánlakásban illegálisan. A választott megoldás rendkívül sikeres volt, óriási volt a hatása és a publicitása, míg egy magánlakásban eltervezett aukciót esetleg néhány hülígán elem a hatóság formális fellépése nélkül is kudarcba fullasztotta volna. Másik szemléletes példa Perneczky Géza művészettörténésznek a *Népszabadság* elleni sikeres sajtó-helyreigazítási pere. Szabó László egy cikkben elmarasztalta Perneczky Gézát amiatt, hogy egy hollandiai konferencián disszidensként gyalázta a hazáját. A sajtó-helyreigazítási eljárás kedvező eredménnyel zárult, noha a titkoszolgálat vezetője írásban közölte, hogy a cikkhez az információt ők szolgáltatták.

Mégis sikerült bebizonyítanunk, hogy a cikk valótlanságokat tartalmaz. Barátaim mindenáron tudni akarták, mikor lesz a tárgyalás, mert tüntetően tömegesen fel akartak vonulni. Én viszont mindenáron meg akartam nyerni a pert, ezért ragaszkodtam hozzá, hogy a tárgyaláson az ügyfelem Magyarországon élő testvérén kívül senki más ne legyen jelen. Azt gondoltam, hogy nem szabad nehezíteni a bíróság munkáját. Ma is úgy vélem, ez volt a helyes eljárás.

– Nem voltak kellemetlenségeid abból, hogy ellenzékiek jogi képviselője voltál, ráadásul úgy, hogy meglehetősen azonosultál ügyfeleid politikai nézeteivel?

– Az a kérdés, mit tekintünk kellemetlenségnek. Néhányszor fejmosásban részesültem, én azonban ezeket nem vettem igazán komolyan. Nem azért, mert mérhetetlenül bátor vagyok, hanem azért, mert meg voltam győződve róla, hogy ezekért az ügyekért nem eshet bántódásom. Volt olyan szituáció, amikor az Országos Ügyvédi Tanács elnöke és az Igazságügyi Minisztérium ügyvédi osztályának vezetője közösen behívatott, de időnként az volt a benyomásom, hogy egymás előtt bizonyítják elkötelezettségüket, és a beszélgetés valójában nekik sem túl kellemes.

– És aztán jött a Tenkes kapitánya helyett Soros György, és az ő alapítványa folytán Te 1983-tól tárgyaló partnere lettél a hatalomnak.

– A Soros Györgytől kapott megbízásnak előzményei voltak. A hetvenes évek végén Károlyi Mihálynétól kaptam megbízást egy Károlyi Mihályról elnevezett alapítvány létrehozására. Természetesen a jogrendszerünk akkor nem ismerte az alapítvány intézményét, bonyolult közérdekű kötelezettségvállalási szerződést kötöttünk. (Mellesleg a kuratórium tagjai között neves történészek mellett a legmagasabb pártvezetés is képviseltette magát Pozsgay Imre és Kornidesz Mihály személyében.) Ez nem volt ugyan igazán jelentős feladat, de Károlyi Mihályné célratörő fellépése folytán az egyéni elképzeléseknek sikerült teret biztosítani. Kevésbé volt sikeres a Lengyel József

író végrendeletével létrehozni rendelt alapítvány kezdeményezése, amelynek megvalósítására örökösétől kaptam megbízást. Az adományozók – főleg a külföldi alapítók – érthetően ragaszkodtak az alapítvány nemzetközileg bevált jogi konstrukciójához.

– Emlékszem erre. A hetvenes évek közepén a Jogtudományi Enciklopédiában én írtam a „jogi személy” címet. Mivel nem a magyar tételes jog feldolgozásáról szó, a jogi személyek fajoként szerepeltettem az alapítványt. Szabó Imre professzor, a főszerkesztő – bár igen művelt jogász volt – ezt elvi okokból nem engedélyezte, mondván, hogy az alapítvány mint perszifikált célvagyon a burzsoá jogi elidegenítési ideológia terméke, szocialista enciklopédiában nem szerepelhet. Végül Eörsi Gyula közbenjárására annyit sikerült elérni az egyébként Moor Gyula híres jogi személy könyvét jól ismerő Szabónál, hogy a fejezet jogtörténeti részében szerepeltethettem az alapítványt. Egyébként hogyan ismerkedtél meg Soros Györggyel?

– Egy vasárnap délben felhívott telefonon a lakásomon – én addig csak hallottam róla –, hogy este színház után szeretne feljönni hozzánk, mert alapítványi ügyben jogi tanácsaimat kéri. Hivatkozott közös barátainkra, Litván Györgyre és Eörsi Istvánra. Nem voltam túl lelkes a késő esti találkozó miatt, de érdeklődéssel, bár nem minden szkepszis nélkül hallgattam nagyra törő tudományos, oktatási, művészeti programelképzeléseit, valamint a nyílt társadalom eszméjéről kifejtetteket. Rákérdeztem, mekkora összeget kíván erre a nagyszabású tervre szánni. (Magamban néhány ezer dollárra tippeltem.) Amikor közölte, hogy indulásképpen egymillió dollárt adományozna, mintha áramütés ért volna.

– Könnyű volt létrehozni a Magyar Soros Alapítványt?

– Nem volt egyszerű feladat. Aczél György pártfogolta is az ötletet, meg nem is, a belügy és az igazságügy ellenezte. Aczél György a gazdaságpolitikushoz, Marjai Józsefhez irányította Soros Györgyöt. Marjai József támogatta az ötlet-

tet, és miután megszerezte a pártvezetés hozzájárulását, a részleteket két munkatársára: Bartha Ferenc akkori titkárságvezetőre és a kiváló jogászra, Ransburg Gáborra bízta, akikkel már nekem kellett tárgyalnom.

– *A nemrég elhunyt Ransburg Gáborra, akit mi Marlborough hercegének nevezünk? Ez az évfolyamtársam talán a legjobb üzleti érzékkel rendelkező jogász volt a békéltető kormányapparátusaiban, tudniillik sokáig dolgozott a KGST-ben. Amit egyáltalán meg lehetett oldani, azt Ransburg megoldotta.*

– A nagyszerű ötlet az volt, hogy a Soros Alapítványt kapcsoljuk a Magyar Tudományos Akadémiához. Egy ideig a Kulturális Kapcsolatok Intézetét szereték volna, nyilván a belügy nyomására, ezt azonban visszautasítottuk. Az MTA formálisan nem volt állami szerv, így jobban tudta tolerálni azt a „fellazítást”, amelyet Soros György nyitott társadalommal kapcsolatos elképzelései jelentettek. Ugyanakkor az Akadémia biztosított bizonyos kontrollt a magyar állam számára, de olyan burkolt kontrollt, amit Soros György még el tudott viselni. Az Akadémia nemzetközi főosztályára egy tapasztalt volt nagykövetet neveztek ki Tardos János személyében, és Soros partnere az MTA főtítkárhelyettese, Kulcsár Kálmán professzor lett. Kulcsárral Soros György jól megértette magát. Kulcsár professzornak később – talán a velünk való együttműködés eredményeként is –, a nyolcvanas évek végén már igazságügy-miniszterként nagy szerepe volt abban, hogy az alapítvány mint önálló jogi személy típus visszakerülhetett a polgári törvénykönyvbe, és egyidejűleg az 1989. évi II. törvénnyel már a polgári demokráciákhoz is méltó egyesületi törvényt alkottunk, még a politikai rendszerváltozás előtt.

– *A Soros Alapítvány magyarországi tevékenységével kapcsolatban jobboldali közirók elég súlyos vádakat szoktak emlegetni: a globalizálást szolgálta, csak a balliberális értelmiséget támogatta.*

– A globalizációt nem lehet alapítvány nyil támogatni, az a társadalmi-gazdasá-

gi és az informatikai-technikai fejlődésből, a szárnyaló pénzügyvilágból következik. Semmi köze a globalizációhoz annak, hogy a rendszerváltást megelőző években az alapítvány kitüntetett céljának tekintette a független szellemi alkotóműhelyek, egyéni kutatók, irodalmi és kulturális folyóiratok, társadalmi önszerveződések stb. támogatását. Különösen eleinte minden olyan kezdeményezés esélyével pályázott, amely az egyes emberekben vagy közösségekben rejlő energiákat képes volt jó cél érdekében mozgósítani, például szociális programok, fogyasztócsoporthoz, hátrányos helyzetűek esélyelnövelése. Például a Máltai Szeretetszolgálat kezdetétől fogva rendszeresen jelentős összegű támogatásban részesült. Ami pedig azt az észrevételt illeti, hogy csak balliberális értelmiségiek pályázhattak sikerrel, arra a válaszom: bárki megnézheti az évente kiadott évkönyvben található névsorokat, és a sikeres pályázók között az MDF prominens politikusaitól a fideszes politikusokig számos olyanak a nevét olvashatja, aki sértésszámba venné, ha balliberálisnak minősítenék. Ha oktatási intézmények a nyolcvanas években számítógépes laborhoz jutottak, fénymásolókat kaptak, ha a diákok nyelvtanulási lehetőségeit fokoztuk, az nem a globalizációt szolgálta, hanem a magyar nép jobb beilleszkedését a jövő egységes Európájába. Soros segítségét inkább megköszönni illenék...

– *Tehát Te voltál Soros György magyarországi ügyvédje?*

– 1983 őszén kaptam megbízást Soros Györgytől, hogy képviselőként folytassam le a tárgyalást a kormány illetékeseivel, valamint a Magyar Tudományos Akadémia vezetőivel. A dolog természeténél fogva nemcsak jogi kérdésekben kérte tanácsomat, hanem a bizalmát élvezőkkel – köztük velem is – megbízta érdemi döntéseit. Általában minden kérdésben több ember véleményére is kíváncsi volt. Az alapítvány 1984 tavaszán kezdett működni, ettől kezdve folyamatosan az alapítvány jogtanácsosa voltam, majd egy év múlva a kuratórium alelnökévé kért fel, ettől kezdve a tech-

nikai jellegű jogi munkákat egy ügyvéd kolléga látta el, és látja el jelenleg is. Vásárhelyi Miklós az első évben nem vett részt a kuratórium munkájában, mert kutatási ösztöndíjjal Amerikában tartózkodott. Soros György azonban már ott is konzultált vele. Amikor Vásárhelyi Miklós hazatért, őt bízta meg Soros György a kuratóriumi elnöki teendők ellátásával, és a kuratóriumon belül személyes képviselőjévé tette. Mellesleg egyszer megkérdeztem tőle, miként esett a választása rám. Mint mondta, sokakat megkért, hogy ajánljanak neki ügyvédet, majdnem mindenki engem javasolt.

– A Soros Alapítványt azzal is vádolgatják, hogy segítséget nyújtott kommunista menedzserek kiképzésében. Ezért azután amikor eljött a politikai rendszerváltás ideje Magyarországon, a rendszerváltók és bölcsészek nem elaggott öskommunista kövület jellegű vállalatvezetőkkel kerültek szembe, mint például Havel Csehszlovákiában, hanem Nyugaton kiképzett és Nyugaton elismert technokrata, közepkorú vállalatvezetéssel, amelyet nem volt könnyű eltávolítani. Ez a menedzserréteg képes volt gazdasági hatalmát megtartani és a privatizáció során helyzeti előnyét kihasználva magántulajdonossá válni, valamifajta sajátos szocialista management buy out-ot végrehajtani.

– Talán a Next 2000-ügyben és a Gerbeaud-ház privatizációjával kapcsolatban indított kereseteimmel 1990–91-ben bebizonyítottam, hogy nem voltam híve a hatalomátmentési kísérleteknek. Itt azonban másról van szó. Soros György a piaczgazdaságot akarta erősíteni a magyar menedzserképzés támogatásával. Az igaz, hogy kompromisszumot kötött a magyar „gulyáskommunista” rendszer vezetőivel, azonban ha ezt nem tette volna meg, nem tudott volna hatékony és pártatlan döntési mechanizmust kialakítani. Olyan nagy összegeket, mint amelyeneket ő fordított az alapítványi programokra, illegálisan hatékonyan szétosztani nem lehet. A rendszer megengedte Soros Györgynek a nyitott társadalom eszméinek propagálását Magyarországon és a demokratikus ellenzék támogatását. Soros ezáltal

védelmet és bizonyos mértékben legitimációt biztosított a rendszer politikai ellenfeleinek, legyen az népi, liberális vagy reformkommunista. Az alku másik oldala, hogy Soros György is módot adott a rendszer egyes képviselőinek a tanulásra, a továbbképzésre, így adott esetben kommunista eszmén felnőtt vállalatvezetők is tanulhattak. Csak tanuljanak, mondta mindig. No persze voltak határok. Például neked nem kellett volna egy hírhedt ÁVH-s tisztet nyugati tanulmányútra javasolnod, aki persze nem utazott el.

– *Bocsánat, jellemző politikai antitalentumomra. Fogalmam sem volt arról, hogy ki volt az illető, viszont nagyon jó tanulmányt írt. Egyébként mint „embert” – hogy ezt a szörnyű közhelyet használjam – milyennek ismerted meg Soros Györgyöt?*

– Hihetetlenül összetett személyiség ez az egyébként rendkívül okos és művelt ember. Egyfelől végtelenül racionális, számító tőzsdeguru, gyors és határozott döntésekre képes vezető. Másfelől idealista filozófus, Popper nyílt társadalomeszméjének megszállott apostola, aki az utóbbi években eljutott annak a kapitalizmusnak az árnyalt bírálatához is, amelynek pedig anyagi felemelkedését köszönhetette. Rendelkezik azzal a kivételes képességgel, hogy saját árnyékán is túllépjen, a gazdaság és pénzvilág rejtett folyamatait másokat megelőzve – sokszor talán intuitíve – felismerje.

– *Én is nagy embernek tartom Soros Györgyöt, aki azonban – szinte természetesen – ellentmondást nem tűrő vezető. Emlékszem, 1990 augusztusában felhívott Vásárhelyi Miklós, hogy Soros meg kíván bízni a Közép-Európai Posztgraduális Egyetem szervezésével. Megjelentem színház után a Margitszigeten. Ha jól emlékszem, az angol mellett német nyelvű egyetemre kívántam rábeszélni, illetve a jogászképzés német orientációjára. Másnap telefonált Vásárhelyi, hogy mégsem én fogom szervezni az egyetemet. És lám, a német egyetemet 2000-ben mégiscsak megalapították, igaz, hogy a magyar állam tette ezt.*

– Soros György amerikai állampolgár,

az amerikai szellem, az amerikai típusú felsőoktatás híve. Miért bírta volna az egyetemét olyanra, aki a német nyelvű oktatást és a német orientációt preferálja?

– *Így igaz. Nem kellett volna vitatkoznom. De térjünk rá a rendszerváltozásra. Te az egyik motorja voltál az átalakulásnak.*

– Hát mindenekelőtt néhány híressé vált eljárásban vettem részt. Például jogi képviselője voltam a Fidesz alapítóinak 1988 tavaszán abban a sajtóperben, amelyet az MTI és a Magyar Hírlap ellen indítottunk azért, mert úgy számoltak be a Fidesz megalakulásáról, hogy „alkotmányellenes szervezet” jött létre. Ugyancsak 1988 elején Vásárhelyi Miklós megbízásából a Nagy Imre-perben perújrafelvételi eljárás kezdeményezésében működtem közre, amelyet először elutasítottak, majd alig egy év múlva törvényességi óvást határozott el a pártvezetés. Valamennyi vádlottnak – Kopácsi Sándor és Tildy Zoltán kivételével – én voltam az ügyvédje. A sors fintora, hogy Nagy Imre és társai felmentésének a napján a tárgyalás megkezdése utáni percekben halt meg Kádár János. De felléptem a Standard-ügy újratárgyalásáért, voltam a Dunagate-ben elhíresült Végvári őrnagy védője, sorolhatnám még...

– *Tudom, részt vettél az első szabad szakszervezet, a TDDSZ megszervezésében, valamint jelentős szerepet vállaltál a Történelmi Igazságtételi Bizottság munkájában.*

– A Tudományos Dolgozók Szabad Szakszervezete 1988 májusában alakult meg. Megalakítása a kommunista centralizált szakszervezeti mozgalom végét jelentette. A Történelmi Igazságtételi Bizottság 1988 júliusában alakult. Alakulása után néhány nappal csatlakoztam az alapítókhoz, és a jogi szekció vezetőjévé választottak. Eredetileg Nagy Imre és kivégzett társai eltemetési jogának kiharcolását tűztük ki célul. Az alakulás utáni hetekben azonban egy átfogó programot dolgoztunk ki, amelyben követeltük a rendszer minden törvénysértést elszervezett áldozatának jogi, politikai és

erkölcsi rehabilitálását. A több százezer törvénysértő ítéletre tekintettel javaslatom alapján azt követeltük, hogy a példaértékű ügyeket a bíróságok tárgyalják újra, míg a többi ügyre vonatkozóan szülessen törvény, amely semmissé nyilvánítja ezeket az ítéleteket. Ezt a követelést eljuttattuk az akkori országgyűlés és a kormány minden tagjához. Erdemi választ kizárólag az akkori igazságügy-minisztertől, Kulcsár Kálmán professzortól kaptam. Az ítéletek törvénnyel történő megsemmisítését nem találta kivitelezhetőnek, de kilátásba helyezte, hogy kezdeményezni fogja az ügyek egyenkénti felülvizsgálatát. Hamarosan kiderült számára is, hogy ez lehetetlen, és még abban az évben megszületett az első semmisségi törvény.

– *Ez az anyagi kárpótlás?*

– A TIB tagsága hosszú viták után elfogadta azt a megoldást, hogy a törvénysértések ellensúlyozására egyelőre ne kérjünk anyagi kártalanítást, mivel a kérdés nagyon körültekintő döntést igényel, figyelemmel az iszonyatos mértékű károokra, valamint az ország teherbíró képességére. A rendszerváltás kapcsán pedig napirendre került az állam által elkobzott vagyonok reprivatizációjának igénye. A steril igazságelv alapján joggal igényelhető teljes kártalanítás, illetve a régi tulajdon visszaállításának elve eleve irreálisnak látszott, ezért csak korlátozott kártalanításban tudunk gondolkodni, ott is elsősorban a rászorultságot véve alapul. Van valami közöm ahhoz, hogy az SZDSZ rendszerváltó programját tartalmazó kék füzet azt a szomorú, de reális megállapítást tartalmazza, hogy „a fennálló tulajdoni viszonyokat kényszerűen adottnak tekintjük”.

– *A TIB-ből aztán igen gyorsan, már 1990 tavaszán kiváltál. Miért?*

– A Nagy Imre-temetés igen nagy siker volt a TIB számára. 1989 őszén világhosszá vált, hogy a TIB-hez tartozni már nem jelent egzisztenciális kockázatot, az egyesületet elárastották a legkülönbözőbb és egyre hangosabb követeléseket hangoztató politikai üldözöttek. Egyenként mindegyiküknek a sorstragédiáját

megértettem, de az egész nem volt kedvemre való. Levezettem még a Corvin téren két közgyűlést, végigszenvedtem annak hangulatát, majd szép csendben kivontam a szervezetből.

– *És a Független Jogász Fórum vagy a kerekasztal-tárgyalások?*

– A kerekasztal-tárgyalások heteiben a kihantolási ügyek kötötték le minden időmet. A Nagy Imre-temetésig senki nem jelentkezett, hogy közreműködésével tehermentesítsen. A TIB 1989 januárjában több heti huzavona után tudott közzétenni egy újsághirdetést a Magyar Nemzetben, amely szerint vállalja az 1956 utáni politikai perekben halálra ítélték sírhelyének felkutatását és újratemetésük megszervezését. Mivel akkor még a TIB-nek egy irodája sem volt, az én irodámat, az 5. számú Ügyvédi Munkaközösség irodáját adtuk meg címmel, telefonszámmal, ahol jelentkezni lehet. Már az első nap legalább negyven síró hozzátartozó várt a fogadóóra kezdetén, nem fértek be az irodába. Döbbenetes élmény volt. Az első hónapokban akadozva folytak az eljárások, az iratokat a hozzátartozók csak ügyvéd jelenlétében tekinthették meg, tucatnyi helyen kellett volna egyszerre lennem. A kerekasztaltárgyalással kapcsolatos belső SZDSZ-es megbeszéléseken csak néhány alkalommal és néhány témában tudtam részt venni.

– *Eddigi pályád alapján nem kellett volna politikai párthoz csatlakoznod. Te mégis alapító tagja voltál a Szabad Kezdeményezések Hálózatának, amely nem-sokára Szabad Demokraták Szövetsége néven párttá szerveződött. E párt színeiben részt vettél az 1990-es első szabad országgyűlési választásokon. Sőt ha jól emlékszem, volt idő, amikor az SZDSZ-ben ügyvivő voltál. 1991 őszén pedig az elnökválasztáson is indultál Tölgyessy Péterrel szemben.*

– Bár sose voltak politikusi ambícióim, elkapott a rendszerváltozás sodra. Azért ne feledd el, eredetileg sem a Hálózat, sem a Fórum nem volt párt. Mi nem pártokba, hanem civil szervezetekbe léptünk be. Ugyanakkor tudtuk, hogy az eredmé-

nyes politizálás megköveteli a pártok működését. Egyébként Soros György 1989-ben külön egymillió dollárt adományozott a demokratikus önszerveződések támogatására azzal a feltétellel, hogy kijelentik, nem kívánnak politikai pártként tevékenykedni. A bírálóbizottság elnöke az akkor az MDF-hez tartozó Sólyom László professzor volt. A legnagyobb összeget a Fidesz kapta. Mellesleg a pénz átutalása után néhány nappal a Fidesz párttá alakult.

– *Más civil szervezetek is a politikai hatalom megszerzéséért minden eszközzel küzdő pártok lettek. Azt azért megkérdezném, miért nem az MDF-hez csatlakoztál?*

– Az okok kézenfekvőek. Eredetileg az MDF nem a „tovarisi konyec” elve alapján állt, eléggé Pozsgay Imre holdudvarában növekedett. Az SZDSZ jóval radikálisabb rendszerváltoztató pártnak látszott számomra, mint a Fórum, és én gyökeres változást akartam. Másrészt a korábbi évek emberjogi gyakorlata miatt az SZDSZ mértékadó alapítói – Kis János, Pető Iván, Magyar Bálint, Demszky Gábor és a többiek – emberileg igen közel álltak hozzám. Engem nem igazán vonzott Antall József taktikus számításai, avagy Csurka István, illetve Lezsák Sándor szellemisége. Akkor még nem volt látható, hogy a két párt között mekkora ellentét fog feszülni. Az első választások után nagy csalódást okozott nekem, hogy az MDF elutasította az SZDSZ koalíciós javaslatát, holott a két párt programja igen-igen közel állt egymáshoz, miközben az MDF- és a kisgazda-program sok tekintetben tűz és víz volt. A következményeit ma is szenvedjük.

– *Végül is 1990 óta háromszor lettél országgyűlési képviselő, ha jól tudom azonban, mindig listán. 1990-ben is veszítettél egyéni választókerületedben, a Várban.*

– A kampányolás nem nekem való, bár ennek ellenére igyekeztem helytállni. Mindhárom választáson egyéniben lényegesen több szavazatot kaptam, mint amennyi szavazatot az SZDSZ kapott.

– *1990–94 között az Országgyűlés alelnöke voltál. Jogászi szempontból hogyan értékeled házvezetési tevékenységedet?*

– Ez jogi szempontból értékelhetetlen tevékenység. Hasonlóan lettem alelnök, mint Göncz Árpád köztársasági elnök. Mindketten jóban voltunk az MDF számos vezetőjével, az 1990. májusi MDF–SZDSZ-paktum alapján a két nagy párt együttműködését kívántuk szolgálni. Az első hónapok során, különösen a taxisblokádnak után a politikai ellentétek a parlamentben is eszkalálódtak. A parlament elnökét és alelnökeit ugyan a pártfrakciók jelölik, de szerintem tisztségükben pártatlanokként kell tevékenykedniük, a pártok felett kell állniuk. Igyekeztem magam ezt a szabályt betartani. A házszabály helyenként hézagos rendelkezéseinek pártsemleges értelmezése számos vitára adott okot az elnökségen belül. Emiatt voltak nézeteltéréseim Szabad György elnök úrral. Most, látva Áder János házvezetési gyakorlatát, derülök

Szabad Györggyel folytatott vitáinkon. Áder János adott esetben rezzenéstelen arccal szegi meg a házszabályt, ha a Fidesz érdeke azt úgy kívánja. Elszomorító látni ezt a sajátos hatalomtechnológiát. Mindenesetre már az 1994-es választások előtt elhatároztam, hogy a továbbiakban olyan tisztséget nem vállallok, amely kizárja az ügyvédi gyakorlat folytatását. Ugyanis nem akartam megélhetési politikussá válni, az ügyvédi praxistól pedig túlságosan hosszú ideig nem lehet távol maradni. A következő választásokon pedig már indulni sem kívánok, visszatérek ügyvédi irodámba.

– Szóval jövőre ismét teljes értékű ügyvéd leszél. Könyvírás? Emlékiratok?

– Nincs ilyen ambícióm. Szeretnék egy szolid, de jól menő ügyvédi irodát átadni a fiatal kollégáknak.

– Köszönöm a beszélgetést.

ifj. Korsós Antal

20

Az interjú végére egy történet. A Soros Alapítvány működése kezdetén Dornbach az egyik állami intézmény vezetőjével tárgyalt, aki a tárgyalás során állandósultan ügyvéd elvtársként aposztrofálta, Soros Györgyöt viszont mindig Soros úrként emlegette. A „Lojzi” egy darabig tűrte ezt, majd egy alkalmas pillanatban közbevetette: „Nézze, igazgató úr, tolmácsolni fogom az Ön álláspontját Soros elvtársnak.” Az igazgató elmosolyodott, és ezt követően Dornbach Alajost is „urazta”.